

• FØROYA • SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 1.

Lýsingarprisur fyri petireglu: 30 oyr. á forðuni,
20 oyr. á 3. og 4. síðu. Við stórrí lýtungum fest
avsláttur í prísinum.

Tírsdag hin 5. januar 1932.

Kostar kr. 1,50 fjórðingsárið + Porto. Blaðið
verður bilagt á posthúsinum, breiðsavnarstøðum
og skrivstovuni. Telf. 143.

6. árg.

Hvat vilja javnaðarmenn, og hvat hava teir í kvittanum?

Upprunið javnaðarstevnunar, starvsætlan javnaðarmanna.

Føroya javnaðarmenn í framtaki á Føroya Løgtingi.

Eftir M. S. Viðstein.

19. januar 1932.

Tað er hvørjum manni og hvørjari kvinnu í Føroyum kunnugt, at Løgtingsval skal vera 19. januar. Tað er eisini hvørjum føroyskum veljara kunnugt, at hann henda dag hevur alla megina í sínum hondum til at fáa sett eitt nýtt Løgting, ið kann verða til heiðurs fyri land okkara og okkara fólki til miklan sóma og frama. Veljarar kring um allar Føroyar skulu henda dag velja menn inn á Føroya aldargamla ting, ið regluliga og rættvisuliga vilja størstað fyrri fullfjiggaðum menniskjarættindum í Føroyum. 19. januar er tí stórdagur í mannalívi okkara, og eigur tí eisini at verða ein soguligur politiskur stórdagur. Føroya veljarar hava orðið og eiga avgerðina um, hvussu Løgtingsarbeiðið skal fara fram í næstkomandi 4 árum.

Javnaðarstevnan.

Javnaðarstevnan, ið allur hin mentaði heimur meiri og meiri fylktist um, og sum Føroyingar nú eisini eru farnir at fylkjast um, er borin í heim fyri mongum öldum síðani. Hon varð borin í heim við teimum kenst-um, ið byrgdist í tí fyrsta menniskja, ið av yvirvaldinum varð boygt til knýggja, tvingað til at lúta og verða trælur yvirvaldsins. Henda tíð, har menniskjan var nýtt sum trælur av yvirvaldinum, vardi, sum øllum kunnugt, mangar öldir. Tó doyði ongan tíð tær kenstur, ið rordu seg, tá ið hin fyrsti trælurinn lútaði, kenstur fyri at reisa seg aftur á fótur, kenstur, ið seuri vóru bornar til sjóndar, tá ið Javnaðarstevnan breyt seg fram, bæði við meg og fólkaýlking frá árunum 1789—95, tá ið talvurnar við krøvnum um menniskjarættin, lívsrættin komu fram.

Krøvini um menniskjarættin.

Krøvini um menniskjarættin vóru borin fram fyri almenn- inginum í 1795, og vóru tey særliga legd á hina mentun-

arligu reising menniskjans. Har var sterkliga frambildið hitt torvuliga í at fáa fullt fólkaveldi. Løggávan skuldi latast í fólksins hond, gjøgnum fólksins valdu álitismenn á lóggvandi tingi. Eisini var longu tá kravt 21 ára valrætt fyri mann og kvinnu til allar álitispallar. Samfelagsins skylda er at líva tey gomlu á ellisárum fyri stríð teirra í tænastu samfelagsins. Ókeypis upplýsing og skúlagongd skal vinna frama. Friður millum tjóðirnar. Øll hesu krøv vóru bersogin og harðliga borin fram longu tá í tíðini. Og yvirvaldið eirdi sær ikki í síni ætlan at kúga hesar rorslur, ið bornar vóru til sjóndar av vaksandi manna- mýgu.

Úr Fraklandi, har hesin fræls- islogi kyknadi, breiddi hann seg eystur yvir miðaleuropu. Og norður gjøgnum Týskaland kom hann til Danmarkar, til Svea- rikis og Noregs. Men nógv skuldi vatni renna í hav, áður enn javnaðarstevnan vann vestur til Føroyar.

1901.

Í byrjani av 1901 og nokur ár aftrat sá tað út, sum um javnaðarstevnan skuldi fáa byr her á landi. Tað var tá ið »Tinga- krossur» byrjaði at koma út.

Í Føroyum hevði »Dimma» verið einsamall um alt politiskt »starv», og frælsishugaðir menn, ið sóu hetta nýggja blað, fingtu tokka til tað og vónaðu, at tað fór at halda fram sum byrjað. Væl gekkst eisini tey fyrstu 3 árin, men so var eisini hetta blað komið inn á eina leið, ið kávaði ella skávaði útyvir teir hugjónir, ið tað hevði verið talsmaður fyri í byrjanini. Nú var hetta blað meiri enn annað vorðið málgað hjá stórbónd- anum í Kirkjubø, ið nú tyktist at hava fingið góðan politiskan byr, í samarbeiði við hitt danska ríkisráðið við J. C. Christensen á odda.

1905—1906.

Samarbeiðið hjá J. Patursson við tí danska vinstraflokkinum var endað í einum tilboði til

Føroyingar, hareftir tað var givið Føroyingum tilhøvið til meiri og størri heimaraði. Til- boðið var framselt av tí táver- andi dómsmálaráðharra Adler Alberti. Men Føroyingar litu ikki sær til at kunna taka við hesum tilboði, ið hvussu so var eftir »Dimmalætting» at doma. Hetta alla tíð verandi afturhald andvøði ímóti við hug, og tað vóru ikki bert vøkur orð, ið frá teirri síðuni kom fram um hitt danska ríkisstýri.

Táverandi sýslumaður í Suð- uroy var so stuðlaður til at leggja uppí hitt politiska stríðið — og so vóru Føroyingar skiltir í tveir politiskar partar: Sam- band og sjálvstýri.

Í valstríðinum í 1906 sigraði sambandsflokkurin.

Ein hin størsta missgerð, ið gjord var, tá ið Føroyingar poli- tiskt fóru í tvíningar var, at spurningurin um Føroya máls- rætt í Føroya landi var kastaður inn í hetta, tá íbyrta politiska kegla. Meðan sjálvstýrisflokkurin tók mong av gamla »Føringa- felags» endamálum, særliga tey málsliðu, so hevði sambands- flokkurin bert eina uppgávu: at vera ímóti. Her er at merkja munin millum hesar politisku flokkarnar á teirra fyrsta degi: Meðan sjálvstýrisflokkurin legði sína stevnuskrá miðjandi móti broyting í tí heimliga stjórnar- lagi og vinna móðurmálinum rætt, so hevði sambandsflokkurin bert tað einu og somu uppgávu, at sparra ímóti og verja líkindi, sum ólíkindi, sum tey vóru og eru.

Hitt politiska stríðið.

Hitt politiska stríðið millum báðar flokkarnar í Føroyum harðnaði í hvørjum og báðir legdu teir hvønn annan undir at fara Føroyar og Føroyingar aftur eftir hali. Stríðini stóðu altíð mest og hardest um okk- ara heimarrætt í Føroyum. Sjálv- stýrisflokkurin helt uppá at verja og nora okkara heimarrætt. Sambandið har aftur ímóti setti hart móti hordum í teir vildu ongan heimarrætt eiga í okkara landi. Sambandsins stríð var so skjótt fort út í æsir, suðuri í Danmark, at hin danski vinstra- flokkurin var umvendur. Teir vóru nú farnir at halda við Sam- bandinum, sum teir gera enn.

Meðan stríðið millum hesar flokkar, utan nakran bata fyri land og fólk okkara, var fort í mong ár, so tyktist tað altíð, sum flokkarnir gloyndu tað, ið mest torvaðið til dagin og vegin og í staðin funnu hvønn annan í hørur stríðið — partastríðið. Eitt má her sigast um báðar partar, at teir altíð hava gjørt

ovmikið av at ríkið hina fø- oysku málreisningina um í hitt politiska stríði. Tað hevur ikki verið til bata fyri málreisningina í Føroyum.

1912—1913.

Meðan menn og kvinnur, so hvørt sum tey komu til árs, gingu í annaðhvørt sambands- ella sjálvstýrisflokk, so vóru unglingar ymsastaðni í Føroyum, longu um 1912—1913 hugtíknir av hugsjónum javnaðarmanna. Gjøgnum lesnað og frágreið- ingum frá evnaligum unglingum, ið verið høvdu í meginlandinum, gjordist javnaðarstevnan kunnug fyri eisini føroyskum ungdomi. So var hitt fyrsta javnaðar- mannafeleg stovnað í Føroyum, sum ungmannafeleg, við sæti í Tórshavn og limum ikki bert úr Tórshavn, men ymsastaðni úr oyggjunum. Nakran bein- leiðis ávirkan á føroyskan poli- tikk kom hetta unga javnaðar- mannafelegið tó ikki at fáa loyvi til. Men fagliga fekk tað kortini stóran týðning, at ungir javn- aðarmenn vóru fylktir. Tá ið hetta felegið byrjaði at starvast, var einki arbeiðsmannafeleg í Føroyum. Nú eru tey 8 í tali.

1925—1926.

Um heystið í 1925 vóru íbyrt fleiri javnaðarmannafelag. Hesa ferð vóru tað ikki bert ungl- ingar, ið fylktist um javnaðar- stevnuna, men fullmyndugir samfelagsborgarar. Árið eftir royndu føroyskir javnaðarmenn fyrsta politiska dystin, við at stilla mann upp móti sambands- ins formanni við fólkatingsvalið 1926. Úrslitið av valinum var, at sambandið fekk hálvtríðja túsend stemmur, meðan javn- aðarflokkurin fekk stívar túsend stemmur.

1928.

Til lögtingsvalið 1928 stillaði javnaðarflokkurin menn upp til lögtingsvalið. Tað var, sum eldur kom í hina politisku koluna her á landi:

»Dimma» stóð í loga, alt vóð í trøllagleim . . . » og »Tinga- krossur» tók til byttuna, hent- asta kerhald hansara, og dongdi yvir javnaðarmenn, eina byttuna fyri og aðra eftir. Báðir partar vóru fullvisir um, at javnaðar- menn vóru forir fyri at leypa stórt skák í tann føroyska poli- tikk, ið fordur var her á landi síðan Olivur Effersee og Jóan- nes Patursson mottust í poli- iskari holmgongu í 1905—1906.

»Dimma» brigdaði Dansk- inum at hava studlað til, at sambandið fekk ein politiskan fíggingda aftrat, tí teir høvdu jú billa Danskinum inn, at sam-

Trælastprisen 1932.

**Paa given Foranled-
ning undlader vi ikke
herved at meddele, at
vi i den kommende
Byggesæson vil være
i Stand til at levere
Tømmer til uforandret
lave Priser. —**

A/s BALSLEV & GOOS

bandið hevði hond í honk við Føroyum og Føroyingum, og vardi hverandi Danskarnar móti føroyskum yvirvaldi(!) »Tingakrossur» í sínum lagið legði føroyskar javnaðarmenn undir at hava í kvittanum at gera alt »Paredansk» í Føroyum. »Hvad er Hensigten?» jóttaði »Dimma», og »Hvat vilja javnaðarmenn?» geylaði »Tinga- krossur». Í Suðuroy hevði hand- ilsharrin Herluf Thomsen »Fø- oyatiðindi» í hondum, og hann kundi gott verið heilavillur, sum hann leikaði í, tí javnaðarmenn vóru fylktir og legdu uppí fø- oyskan politikk.

Keglið var aðalvápníð hjá báðum arvafiggindunum.

Hitt mesta, ið fort var fram frá báðum teim gomlu politisku figgindunum, var litad av tí keglið, sum báðir hava tovt í síðani 1906. Sambandið helt fram, at tað vildi vera liðugt við danskari makt í Føroyum, um javnaðarmenn fingtu vind í seglini. Hann, ið vildi Danmark og Føroyum væl, mátti halda uppá sambandspartíð, hinir flokkarnir vildu bert kunna »Skade vor Forbindelse med Hovedlandet», »beina fyri donsk- um máli» o. s. fr. Sjálvstýris- flokkurin royndi at ræða Fø- oyingar við tí mótsætta, t. d. at »Javnaðarmenn vildu leggja seg í vegin fyri føroyskum heima- ræði», »Móðurmál okkara fekk onga styðju frá javnaðarmonn- um» o. s. fr. Soleiðis mól hin politiska afturhaldskvornin frammanundan lögtingsvalinum. Hvør mótstøðuflokkur javnaðar- manna hevði sít at brigda javn- aðarmonnum. Felags fyri báðar teir gomlu flokkarnar var ætlanin at gera javnaðarmonnum tað so heitt, sum tað gerast kundi, og ikki var tað bert hitt vakrasta, ið nýtt var til vápn.

Utan at geva meg til lag við at taka uppáftur nógv av tí, ið brygdað var javnaðarmonnum frammanundan valinum í 1928,